

Industripolitik – reglering versus marknadskrafter

Jaakko Lassila

Kansallis-Osake Pankki, Helsingfors

SUMMARY: The Nordic countries attained prosperity as a result of emigration, liberalization of international trade, creation of an environment where entrepreneurs could accumulate wealth by building up industries and abolition of restrictions on industry and commerce. Today the government plays a key role. As the outcome of elections depends largely on the voting behaviour of marginal groups, economic policy easily acquires the character of a zero-sum game. Economic progress has to be based on deployment of productive resources; this is straitjacketed by the zero-sum game and the action of the authorities. If decisions are made on political grounds, there is a constant danger of additional constraints. An important objective of industrial policy is safeguarding the free market mechanism.

Enligt programmet är rubriken på mitt föredrag »Industripolitik — reglering versus marknadskrafter«. Rubriken kunde lika väl lyda »Näringspolitisk diskussion«. Jag kommer nämligen inte att behandla detaljerade val inom industripolitiken, utan snarare den omgivning, där diskussionen om dessa val förs och besluten fattas. Mitt angreppsfält kommer inte att vara en nationalekonomisk docents, utan jag talar på basen av den erfarenhet som jag har skaffat mig då jag å ena sidan har tillbringat över hälften av min aktiva tid i offentliga och halvoffentliga tjänster som ekonomisk ämbetsman, och å andra sidan under de senaste åren som företagsledare.

I tekniskt hänseende har den nationalekonomiska vetenskapen blivit betydligt mera fulländad under de senaste årtiondena. Man har funnit nya synvinklar, och de har — trots sitt då och då svårbegripliga framställningssätt — klart förbättrat vår uppfattning om ekonomins funktionssätt. Historiskt sett får den industri- och näringspolitiska diskussionen lätt en smak av uppvärmning av gamla tänkesätt. Vi borde väl alla själva i egenskap av påverkare fråga oss — med handen på hjärtat — vilka verkligt nya synvinklar som har öppnat sig under de senaste tvåhundra åren. Man anser ju att nationalekonomin inte är mycket äldre än så.

Näringspolitik har man ju naturligtvis ägnat sig åt redan långt före den nationalekono-

Industripolitik – reglering versus marknadskrafter

Jaakko Lassila

Kansallis-Osake Pankki, Helsingfors

SUMMARY: The Nordic countries attained prosperity as a result of emigration, liberalization of international trade, creation of an environment where entrepreneurs could accumulate wealth by building up industries and abolition of restrictions on industry and commerce. Today the government plays a key role. As the outcome of elections depends largely on the voting behaviour of marginal groups, economic policy easily acquires the character of a zero-sum game. Economic progress has to be based on deployment of productive resources; this is straitjacketed by the zero-sum game and the action of the authorities. If decisions are made on political grounds, there is a constant danger of additional constraints. An important objective of industrial policy is safeguarding the free market mechanism.

Enligt programmet är rubriken på mitt föredrag »Industripolitik — reglering versus marknadskrafter«. Rubriken kunde lika väl lyda »Näringspolitisk diskussion«. Jag kommer nämligen inte att behandla detaljerade val inom industripolitiken, utan snarare den omgivning, där diskussionen om dessa val förs och besluten fattas. Mitt angreppsfält kommer inte att vara en nationalekonomisk docents, utan jag talar på basen av den erfarenhet som jag har skaffat mig då jag å ena sidan har tillbringat över hälften av min aktiva tid i offentliga och halvoffentliga tjänster som ekonomisk ämbetsman, och å andra sidan under de senaste åren som företagsledare.

I tekniskt hänseende har den nationalekonomiska vetenskapen blivit betydligt mera fulländad under de senaste årtiondena. Man har funnit nya synvinklar, och de har — trots sitt då och då svårbegripliga framställningssätt — klart förbättrat vår uppfattning om ekonomins funktionssätt. Historiskt sett får den industri- och näringspolitiska diskussionen lätt en smak av uppvärmning av gamla tänkesätt. Vi borde väl alla själva i egenskap av påverkare fråga oss — med handen på hjärtat — vilka verkligt nya synvinklar som har öppnat sig under de senaste tvåhundra åren. Man anser ju att nationalekonomin inte är mycket äldre än så.

Näringspolitik har man ju naturligtvis ägnat sig åt redan långt före den nationalekono-

miska vetenskapens »uppkomst«. I de nordiska länderna fanns det skråregler, merkantilism, befrämjande av handeln, offentliga investeringar i bergsbruk och så vidare. En ekonomisk politik som baserade sig på dessa faktorer utövades i de nordiska länderna från början av den nya tiden och långt in på 1800-talet.

Å andra sidan känner vi alla till, att de tankar som David Hume, Adam Smith och deras samtida presenterade för tvåhundra år sedan, mot slutet av förra seklet ledde till en snabb utveckling av näringslivet och en stegring av levnadsstandarden i de nuvarande västliga industriländerna. Frigörelsen av den internationella handeln, som närmast började i England, gav de nordiska länderna möjlighet att utnyttja sin billiga arbetskraft och sina naturtillgångar. Å andra sidan effektiviserades den interna ekonomin radikalt i och med att begränsningarna av näringsverksamheten minskade.

Det kan verka sökt att påminna om en utveckling som skedde för drygt hundra år sedan. Till och med den jämförelseperiod på 50 år som står som tema för vårt möte förefaller ju lång. Man har emellertid redan länge talat om nymerkantilism. Om någon offentligt konstaterar, att det är statens skyldighet att sörja för ett ändamålsenligt utnyttjande av landets naturtillgångar genom att styra investeringar till nya branscher i utveckling och stöda dessa med subventioner, vet vi inte, om det är fråga om en anhängare av modern nymerkantilism eller den Report on Manufactures som Alexander Hamilton skrev redan år 1791.

Det är emellertid skäl för oss att minnas, att den näringspolitiska diskussion, som fördes under 1800-talet och vars resultat står som grund för de nordiska ländernas höga levnadsstandard, fördes i en miljö som var mycket ölik den nuvarande. Statens roll i ekonomin var visserligen stor även då — men orsaken var dess roll som innehavare av våldsmaskineriet och utfärdare av detaljerade begränsningar och stadganen. Statens andel av själva näringslivet var mycket liten. I de nordiska länderna var den typiska intervallen mellan riksdagarna tre år — i Finland sammankallades inte lantdagarna mellan år 1809 och 1863. Riksdagarna sammankallades alltså sällan och då de samlades var det endast för några veckor i gången. Då var den näringspolitiska diskussionens tidshorisont av nödvång relativt lång — man kunde verkligen diskutera näringspolitik och inte brandkårsoperationer som behövdes för att sköta angelägenheter som höll på att ramla över en. Dessutom var rösträtten i allmänhet jämförelsevis begränsad, vilket också påverkade diskussionen. De nordiska länderna levde i ett jordbrukssamhälle, som även en stor del av riksdagsdeltagarna kom från. Sålunda var förmånerna för jordbruket — som emellertid redan var en näringsgren vars maktställning redan hade börjat försvagas — viktiga.

Den liberala näringspolitik som man började tillämpa från och med mitten av 1800-talet, den ökade folkbildningen, begränsningen av statens roll till skapande och upprätthållande av en infrastruktur, importen av utländskt kapital och den betydande emigrationen till Amerika hjälpte upp de nordiska länderna ur den fattigdom, som mot-

svarar de nuvarande förhållandena i många utvecklingsländer. Första världskriget bröt den liberala miljön — men å andra sidan gynnades många av den inflation som skapades av kriget. Världsekonomin konstgjorda återgång till förhållandena före kriget och de begränsningar av inflyttningen som USA tillämpade ökade de nordiska ländernas arbetslöshet på 1920-talet. Den ekonomiska politikens uppmärksamhet fästes emellertid i hög grad på konjunkturutvecklingen och förändringarna i valutaförhållandena.

Vi känner alla till att de nordiska länderna numera är mycket öppna ekonomier — Norge och Danmark var ju det redan under förra seklet. Därutöver är de nordiska länderna trots allt små länder i världshandeln. Ett av de mest centrala målen för ekonomisk politik på 1930-talet blev sålunda av nödtvång att trygga utrikeshandelns möjligheter. I allmänhet skedde detta med hjälp av valutakurspolitik — så att man sänkte den egna valutans värde i förhållande till huvudvalutorna. Dessutom var man tvungen att knyta handelsavtal. Såvitt jag förstår fick åtminstone den danska hemmamarknadsindustrin på grund av dem en gynnsam tillväxtmiljö, som visserligen senare har lett till en ny strukturförändring på grund av sin överdrivna småföretagsdominans. Men på trettioalet började merkantilismen — efter en paus på endast 80 år — tillsammans med subventionspolitiken lyfta huvudet klart högre än tidigare. Särskilt lantbruksproduktionen fick ett skydd, som håller ännu i dag och som man kan befara är så stort, att det i några av de nordiska länderna har försvagat denna näringsgrens effektivitet. Fackföreningsrörelsen som tidigare ofta ansågs vara en störande samhällsfaktor, blev en del av det stabiliserade samhället antingen genom de socialdemokratiska eller rödmylleregeringarna, i Finland kanske först under kriget. Kanske man kan anse att välfärdsstaten började skapas redan på trettioalet.

Även om depressionen på trettioalet måhända inte trots allt påverkade de nordiska ländernas livsvillkor så mycket — arbetslösheten var hög redan från förut och realinkomsterna var oförändrade eller steg rent av — såddes en stor del av den nuvarande näringspolitikens säd just då. Högkonjunkturen i slutet av trettioalet avbröts av kriget. I Finland dröjde det ända till slutet av femtioalet innan man återhämtade sig från dess följder och också i de andra nordiska länderna som var utsatta för kriget till början av nämnda decennium.

Kriget och återuppbyggnaden höjde statens profil i näringslivet. Så skedde naturligtvis också i de nordiska länderna. Det vore nyttigt för envar av oss att gå igenom hur många av de institutioner som numera starkt påverkar de nordiska ländernas ekonomi eller de stödsystem eller lagar som för närvarande gäller från början var avsedda som tillfälliga metoder för att klara problemen som uppstod efter kriget. — Få se när krigets skador har reparerats.

De ekonomiska och ekonomiskpolitiska händelserna och arrangemangen efter mitten av femtioalet börjar tidsmässigt komma ganska nära oss och har upplevts personligen av oss alla. Det är därför mycket osäkert om det går att få perspektiv på dem. Jag övergår därför till att behandla problematiken i de nordiska ländernas nuvarande ekonomi sådan som jag själv ser den.

Det är ingen nyhet, att statens och politikens roll i det moderna samhället är betydligt mera betonad än tidigare. Av nationalinkomsten går i Finland en tredjedel via den offentliga sektorn, likaså i Island, i Norge hälften, i Danmark redan över hälften och i Sverige närmare två tredjedelar. Regeringarna känner klart sitt parlamentariska ansvar. Kontakten mellan dem och riksdagarna är utomordentligt fast. Riksdagen sammanträder varje år och nästan hela året. Dessutom föranstaltas val mycket ofta, t.ex. i Finland går man till val två år av tre. Kungadömena besparas naturligtvis presidentval.

Jag är så cynisk, att jag anser att ett centralt ändamål med makthavarnas matkutövning är att hålla kvar sin makt. Det är ju nödvändigt både med tanke på den egna ställningen och för att gynna andra egentliga mål inom vederbörande ideriktning. Vid sidan av fysiskt våld och bestämmande har styrningen av pengarna blivit en viktig kanal för maktutövande i de nordiska länderna. Såsom jag konstaterade har näringspolitikens och industripolitikens roll redan under århundraden varit mycket betydande i makthavarnas verksamhet. Det är meningslöst att inbilla sig att det inte kommer att vara så i framtiden. Diskussionens tyngdpunkt övergår dock från våld och begränsande bestämmelser till regler om pengar och utnyttjandet av pengar. I inget nordiskt land råder en sådan situation, att regeringspartiet eller regeringspartierna skulle kunna vara säkra på sin position. Också maktperioder som fortgått i tiotal år har slutat med valförluster och regeringsbyten. I de flesta länderna balanserar den politiska situationen dessutom på en knivsegg. Härvid påverkas deltagarna i den politiska diskussionen och det politiska beslutsfattandet av nödvång av behovet att skydda sin egen och det egna partiets ställning. Parlamentarismen och folkväldet som baserar sig på val garanterar möjligheten att byta regering utan våld. För dem finns det således inte något alternativ. Men deras svaghet i de nordiska ländernas politiska situation — och naturligtvis också i andra länders — är att det som leder till maktombyte är förändringar av röstningsförändret i de minoritetsgrupper som står mellan partierna.

Om en övergång av den politiska makten beror av förändringar av marginalgruppernas stöd, har dessa marginalgrupper om de organiserar sig, utomordentliga möjligheter att tillvarata sina egna intressen. Av erfarenhet vet vi, att det är enkelt att få en liten grupp att samarbeta för att tillvarata medlemmarnas gemensamma betydande intressen. Också en relativt stor grupp kan fås att samarbeta om detta inte förutsätter personliga uppoffringar och om kostnaderna för fördelarna helt eller nästan helt betalas av utomstående.

En dylik miljö är farlig på åtminstone tre sätt. Om den politiska processen av naturen delar ut förmåner som är betydande för marginalgrupperna, står alla som betalare. Kostnaderna för varje enskild förmån är mycket ringa för den stora allmänheten, vilket innebär intresset för att motsätta sig den är litet och dömt att misslyckas, särskilt som diskussionen om behovet av stöd i allmänhet förs på den behövande partens villkor. Sålunda blir den offentliga sektorn slutligen så stor att den är omöjlig att behärska. Och följderna av detta har såvitt jag förstår åtminstone i någon grad drabbat alla de nordiska länderna —

trots att den offentliga sektorns andel varierar betydligt. Detta leder till ett beskattningsbehov, som åter hotar varje lands ekonomiska incitamentsystem.

Att tillvarata någon gruppens intressen innebär kollektiv verksamhet inom denna grupp. Intressen kan tillvaratas endast på andras bekostnad. De är nästan alltid relativa. Endast mycket sällan skapar man mera ny produktion än kostnader genom att föra sin egen sak. Det är alltså fråga om det välkända nollsummespelet: jag får och du ger, men ingenting nytt skapas. I värsta fall kan det vara fråga om ett spel med negativ summa: jag får och du ger, vilket leder till att du inte åstadkommer ens lika mycket som tidigare. Bruttonationalprodukten, som med tanke på gruppens intressen och det val som närmar sig är ett mycket abstrakt begrepp, minskar rent av. Om varje ekonomisk och samhällelig framgång beror på hur man lyckas med denna kollektiva verksamhet, kommer samhällets livskraft, dess förmåga att förnya sig att minska och förr eller senare börjar dess ekonomi att undergrävas.

I bakgrunden till detta finns åtminstone två faktorer. Om man försöker skaffa sig meriter genom att tillvarata kollektivgruppens intressen, söker man inte meriter åtminstone i samma utsträckning som annars inom den egna karriären. Till exempel många huvudförtroendemän skulle säkert i stället för att styra en process som har karaktären av ett nollsummespel kunna klara av till och med mycket krävande förmansuppgifter, som skickligt skötta skulle ge mera att dela på. Om förtroendemannauppdraget hela tiden kräver allt intresse och all energi, står de inte till förfogande för annat. Och om omgivningen värderar kollektiv verksamhet högt är det säkert att initiativförmågan som ökar effektiviteten och självständigheten minskar.

En annan sak är att tillvaratagandet av små gruppens intressen antingen skapar en situation där spelsumman är negativ eller ett nollsummespel där andra berövas sina, enligt sin egen åsikt legitimerade rättigheter. Då det uppkommer en naturlig strävan att återställa eller försvara dem, står vi inför ett fenomen som är känt i alla de nordiska länderna, nämligen inflationshotet. Jag vet att någon anser att dessa anmärkningar strider mot fackföreningarna. Det stämmer endast i en mycket begränsad utsträckning. Fackföreningsrörelsen har nämligen en så vidsträckt betydelse i det nordiska samhället, att de kostnader som tillvaratagandet av medlemmarnas intresse medför, i mycket hög grad bärs av medlemmarna själva. Då krymper intresset att dra nytta av nollsummespelet i hög grad ihop. De alltför små fackens åtgärder är naturligtvis ett stort problem.

Nollsummespelet spelas efter regler. För att sköta, förbereda och ändra dessa regler behövs en omfattande byråkrati. Vi minns att till exempel Assar Lindbeck och naturligtvis många andra elokvent också i den nordiska litteraturen har beskrivit de problem som uppkommer då den ekonomiska utvecklingen styrs ämbetsmannabetonat. Effektiviteten minskar, prissystemet förvrängs och företagens intresse inriktas på att dra nytta av nollsummespelet i stället för att skapa nytt. Som en anekdot kan jag här konstatera, att indu-

striföretagens finansdirektörer i Finland har stigit i aktning till oanade höjder. Detta beror på att de offentliga myndigheterna genom en manipulering av sina bestämmelser har åstadkommit förhållanden som gör det möjligt för företagen att låna från bankerna mot 11-12 procent och deponera det lånade kapitalet tillbaka hos banken mot 16 procent. Med lika litet besvär kan industriföretagens produktions- och försäljningssida säkert inte skaffa ett lika gott resultat. En alltför stor del av industrins framgång får inte bero på finansoperationer som är en utomstående näringsgren. Den egna verksamhetens framgång bör obestridligt stå på första plats.

De nordiska länderna hör till jordens rikaste länder. Vi behöver emellertid, trots många populära uppfattningar allt mera effektivitet, en allt större produktion per capita och särskilt per arbetskraft. De gröna idéerna är ju populära. De innehåller mycket gott, men som en bifenomen propagerar man i den offentliga diskussionen kontinuerligt för att levnadsstandarden redan nu är så hög att ingen kan lida verklig brist, bara produktionen fördelas på ett »rättvist« sätt. Genom en fördelning av inkomsterna skulle alla bli nöjda. Jag önskar strängt betona, att jag anser att ingenting tyder på, att uppfattningen skulle vara korrekt. Vi befinner oss långt från en saturationssituation. Såväl privata hushåll som olika slag av kollektiv önskar mera disponibla realinkomster. De är inte villiga att byta ut sina inkomster mot minskning av arbetsinsatsen. Det är naturligtvis alltid populärt med en minskning av arbetsinsatsen samtidigt som inkomsterna ökar.

Vi behöver mera effektivitet också därför att hälsovården kommer att förbättras och livslängden kommer att öka ytterligare. Härvid kommer den inaktiva befolkningen som ofta är i behov av dyr vård att öka. Genom en ökning av effektiviteten bör man kunna skapa de materiella resurserna som fordras för omhändertagande av denna del av befolkningen.

Vår karaktär av en liten öppen ekonomi tvingar oss till minst lika stora effektivitetssträvanden, som de som råder på andra håll i världen, om vi önskar att ens bibehålla den nuvarande situationen. Därför har vi inte en möjlighet att medvetet välja att stå på stället, fortsätta arbetet och fostra medborgarna att vara nöjda med den nuvarande situationen. En nedkylning skulle innebära tillbakagång.

Därför borde vi i fråga om en vis näringspolitik kan frigöra oss från den normala marginella politiska processen. Jag måste i alla fall medge, att jag har svårt att inse hur detta skulle vara möjligt. En verklig näringspolitisk påverkan skulle antagligen kräva en äldre statsman, vars ställning är tryggad och vars parti också sitter stadigt i makten. En dylik kombination torde inte finnas någonstans i de nordiska länderna.

Förutsättningarna för en långsiktig näringspolitik kommer dessutom att försvagas i framtiden. I alla nordiska länder finns det redan nu fullvuxna individer som har levt hela sitt liv på stöd från de offentliga myndigheterna utan att delta varken i det privata eller offentliga produktionslivet. Ytterligare ett hinder för den näringspolitiska diskussionen kan

skapas av de personer som får sin utkomst från den offentliga sektorn samt pensionärerna, för vilka all ekonomiskpolitisk diskussion av nödtvång är nollsummespel. Jag påminner om att de makthavande politiska krafterna — trots den politiska processens marginalistiska drag — inte gärna kan verka emot verkligt stora majoriteters inbillade intressen.

Vi vet alla att effektivitet förutsätter ett prissystem som effektivt förmedlar information, motiv att överföra resurser till effektiv användning, incitament för arbetskraften att bli rörligare, tillräckligt stora belöningar för ett framgångsrikt risktagande samt att man i produktionen i så hög grad som möjligt stöder sig på den privata sektorn i stället för på den offentliga — inom den sistnämnda är det som bekant svårare att sörja för effektiviteten.

De näringspolitiska åtgärder, med vilka man har tänkt sig kunna befordra dessa frågor kan naturligtvis klassificeras på många sätt. Vi känner naturligtvis alla till *laissez-faire*-ekonomin och planekonomin. Av någon egendomlig orsak har den förstnämnda i den offentliga diskussionen lätt fått en negativ värdeladdning, medan planering och planer är något fint och värt att stöda. Vi bör emellertid minnas att *laissez-faire* som näringspolitikens rättesnöre aldrig, enligt dess intelligentas försvarare har inneburit det som dess motståndare, vilka stöder den offentliga maktens roll har stämplat den för i sina repliker. Det är just inte fråga om det utskälda förtrycket av svaga, utan mera om att värna om näringslivets verksamhetsförmåga, om de teman som behandles i *supply side economics* och delvis också i tillväxtteorin. »Renlärig *laissez faire*« är å ena sidan en skapelse av den politiska diskussionen, å andra sidan en förenkling av abstrakt teori.

Det är svårt att föreställa sig en makthavande politisk tankeriktning som inte av naturen skulle vara böjd för planer eller planekonomi, det att man preciserar konkreta mål och anvisar den offentliga sektorn metoder att uppnå dem. Detta är helt naturligt. Om vi var och en tänker på oss själva och gestaltar något som vi borde åstadkomma, tänker vi säkert på hur vi skall göra det och börjar sedan propagera för vår plan. Detta är rätlinjig effektiv verksamhet och dess utövare kännes konkret att han befordrar de mål, det allmänna bästa, som han på grund av sin befattning bör befordra. Och sålunda har vi fortfarande tillräckligt med kommittébetänkanden, kommunplaner, länsplaner, ekonomiska planer, industriplaner och så vidare — och naturligtvis också sådana mindre omsorgsfulla förslag i politisk medvind, vars avsikt är att skydda någon specialgrupp för hotande olyckor. Dessa planer passar inte ihop och det kommer inte att finnas tillräckligt med medel för att förverkliga dem. I värsta — eller bästa — fall kommer den enda nyttan med dem att vara en större sakkunnighet hos den som har utarbetat planen och — skulle någon illvillig påpeka — en förbättring av sysselsättningen för dem som har en nationalekonomisk utbildning.

Vi är naturligtvis alla på det klara med att Oskar Lange och Abba Lerner från och med trettioalet utvecklade tankestrukturer under vilka man kunde tänka sig att planekonomin skulle fungera. Jag medger att intellektuella övningar ofta är mycket stimulerande. Men

de förhållanden under vilka de verkligen skulle fungera finns inte och kommer aldrig att finnas. Och även om en alltomfattande planering skulle vara möjlig, skulle konstnaderna för en sådan vara oerhört höga.

Som jag tidigare konstaterade är det, på grund av den politiska processens karaktär svårt att föreställa sig hur de mål som väljs i planerna skulle kunna vara annat än marginala specialgruppers mål. Också på metoderna skulle marginalgruppernas intressen lätt inverka. I teorin kunde riktningen naturligtvis vara den rätta men riskerna för att den skulle vara fel, är stora — likaså sannolikheterna.

Man kan naturligtvis också tänka sig planekonomi från en annan synvinkel. Vi skulle kunna tänka, att målsättningen med planen skulle vara mycket allmän. Dylika lämpliga målsättningar skulle vara att bringa resurserna i så effektivt bruk som möjligt inom trettio år och höja levnadsstandarden. Det finns i någon mån litteratur som utgår från denna synvinkel. Men enligt mina iakttagelser faller den alltid på att den mycket detaljerat och klassificerat rekommenderar specifika stigar, vilket mycket snabbt närmar sig normal planekonomi. Jag tror det är fråga om, att det är mycket svårt att på ett intressant och trovärdigt sätt motivera mycket allmänna och indirekta metoder.

Det ligger inte heller nödvändigtvis i någons eget intresse att ta fram sådana. Därför kommer de inte lätt med i diskussionen. Inte ens företagen eller näringslivets organisationer tar villigt fram dem. Tvärtom vet vi av erfarenhet, att skydd, stöd av myndigheterna och motsvarande fenomen ofta uppstår på företagens och deras organisationers initiativ. Förespråkare finns det av naturen.

Och dessutom tror jag att många uppskattar detaljerad styrning. Det är enklare att styras än att själv fatta beslut.

Jag tror att det är svårt till och med för oss nationalekonomer att utgå från allt som bör lämnas ogjort för att sakerna skall löpa bättre. Mycket positivare förefaller frågan om vilka alla åtgärder man borde vidta, för att åstadkomma någonting. De ekonomiskpolitiska besluten är alltid politiska beslut och de som fattar dem bär alltid det politiska ansvaret. För en politiker, som måste visa att han försöker uppfylla sina väljares önskemål, är det ännu mycket svårare att låta bli att göra något. Det man låter bli att göra kommer aldrig fram offentligt, ifall det inte är fråga om försummelser, åtgärder kommer däremot fram. Likväl sammanträdde, om jag minns rätt, riksdagen i tiden för att upphäva regenternas godtyckliga lagar och motsätta sig skatter och användning av offentliga medel.

Som en digression vill jag på denna punkt konstatera vissa näringspolitiska mål som tillhör närmare praxis. Levnadsstandarden kan höjas genom att de outnyttjade produktionsresurserna tas i bruk ock å andra sidan genom att man effektiviserar användningen av de befintliga produktionsresurserna. Människorna gör det som lönar sig att göra ur deras egen synvinkel sett. Det allmänna bästa är vissa personers motiv, men det kan man inte lita på så värst mycket. En minskning av arbetslösheten förutsätter en större rörlighet hos ar-

betskraften än hittills. Det kan man åstadkomma endast genom att skapa ett ekonomiskt intresse hos den outnyttjade arbetskraften att bli utnyttjad. Vi vet alla att det är mycket svårt att dra praktiska ekonomiskpolitiska slutsatser om detta faktum. Däremot är det enkelt att vidta enstaka åtgärder som minskar rörligheten och gör ekonomin trögare — pengar är naturligtvis ibland ett litet problem.

Om människor gör det som det lönar sig för dem att göra, så gör företagsledarna säkert också det som lönar sig för dem. Näringspolitiken borde inte lita alltför mycket på det allmänna bästa ens i fråga om företagsledarna. Man måste låta pengarna göra sitt också i fråga om dem. Vi vet att de nordiska företagsledarnas bruttolöner internationellt sett är låga. Å andra sidan är skatterna i Norden i allmänhet och naturligtvis även marginalskatte-terna höga. Möjligheterna att bli rik är beklagligt små.

Å andra sidan bör vi minnas att de nordiska länderna är små ekonomier. Deras framgång och levnadsstandard beror väsentligt på, att det i de nordiska länderna finns sammanlagt några hundra välskötta företag. Jag behöver inte motivera för er, att dessa företag skickligt måste söka ny produktiv och lönsam verksamhet. Ett dylikt sökande och upprätthållande av sökningsprocessen innehåller naturligtvis risk för misslyckande. Om det inte står en motsvarande belöning till buds för detta risktagande, finns det fara för att alltför många företagsledare väljer den jämntjocka trygga vägen: varför inleda ett riskfyllt men troligen räntabelt projekt, om det enda man har att se fram emot är risken för att få sparken. Jag konstaterar i alla fall, att denna risk för avsked kanske är för liten — liksom det också bör vara, om inkomstnivån är för låg.

Det är möjligt att en stor del av de nuvarande företagsledarna har vuxit upp under förhållanden, där åstadkommande och kompetens av naturen har utvecklats till ett starkt motiv för verksamheten. Särskilt Finland, men också Norge och Danmark var tvungna att de i nuvarande företagsledarnas ungdom kämpa för att klara av skadorna från kriget. Den nuvarande ledningen i samtliga nordiska länder har vuxit upp med en levnadsstandard och beskattning som är betydligt lägre än den nuvarande. Däremot borde framtidens företagsledare som har vuxit upp i ett jämnt och välmående samhälle erbjudas motivet att bli rik.

I vissa länder utgör deregulationen en central del av den ekonomiskpolitiska diskussionen. I viss mån har man kunnat föra en dylik diskussion, också i de nordiska länderna. Men jag befärar att det dröjer jämförelsevis länge innan den verkligen kan förbättra våra ekonomiers effektivitet. Tillkomsten av en egentlig förmyndarstat försvagas nog av det faktum att det inte finns lika mycket nya skattemedel till förfogande för att skapa en dylik som tidigare. Men jag är rädd att vi har blivit vana att anse det naturligare att fråga: »Kan man tillåta detta?» än att fråga »Borde man förbjuda även detta?» Som jag konstaterade, anses det vara positivare att stifta lagar än att upphäva dem. Och det är också svårt att föreställa sig en omfattande ämbetsmannakår som flitigt arbetar för ett mål som innebär

en utveckling av samhället i den riktningen att deras egna ämbeten skulle bli onödiga och dras in. Det skall bli intressant att följa med, hur näringsstyrelsen i Finland kommer att förfara. Den har ju på sista tiden framfört ställningstaganden, som om de godkåns skulle innebära att en stor del av näringsstyrelsen skulle vara obehövlig.

De nordiska ländernas politiska miljö är mycket farlig med tanke på närings- och den ekonomiska politiken. Kampen på kort sikt om marginalgruppernas stöd är på intet sätt ägnad att stöda uppkomsten av en sådan miljö, där det av naturen uppstår mycket nytt, effektivt och bättre än tidigare. Det finns risk för att man karrikerat som motiv för produktion av bostäder har byggarnas sysselsättningsläge — eller för att gå ännu längre gårdskarlnas och fastighetsservicearbetarnas sysselsättning. På motsvarande sätt kan huvudmotivet vid valet av studieprogram och -metoder vara utbudet på lärare i några speciella ämnen och så vidare. Om någon bransch har blivit gammalmodig och produktionsresurserna borde överföras till någon annan bransch är följden deputationer och strejker och härefter stöd för det gamla och inte för en övergång till något nytt.

För min egen del beklagar jag att de nuvarande nationalekonomernas förmåga till offentlig diskussion försvagas av vetenskapens nuvarande arbetsredskapssortiment, som begränsar diskussionen endast till yrkesekonomerna och som lätt in diskussionen mera mot vetenskap och dess teknik än samhälle och näringsliv. Vi vet mycket mera än tidigare, men vår förmåga att få andra övertygade om centrala frågor är sämre än tidigare.

Enligt min åsikt kan man inte ta något annat än värnandet och återställandet av marknadsekonomins funktionsförmåga som rättesnöre för den centrala industripolitiken. Det är en icke ringa målsättning.

De nordiska ländernas levnadsstandard hör till de högsta i världen och deras samhällen hör till världens sundaste. Vi behöver förespråkare för bevarandet av denna situation.